

AKINCI OCAĞINA DAİR ÖNEMLİ BİR KAYNAK: 625 NUMARALI AKINCI DEFTERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

EMİNE ERDOĞAN ÖZÜNLÜ*

GİRİŞ

Osmanlı uc geleneğinin bir ürünü olan Akıncı ocağı, başta Rumeli olmak üzere Avrupa'nın iç kesimlerine kadar devletin genişlemesinde önemli hizmetlerde bulunmuş bir askerî teşkilâtı. Osmanlı Devletinin ilk askerî organizasyonlarından biri olan Akıncı Ocağı¹ ve bu ocağın mensupları olan akıncılar, gazâ ve cihâd düsturunu kendilerine rehber edinecek devletin sınırlarını düşmana karşı korumuşlar ve özellikle de savaş zamanlarında keşif kolu hizmeti görmek suretiyle düşman arazisinin daha iyi tanınmasını sağlayarak orduya yol açmışlardır². Bu askerî faaliyetlerin yanı sıra Rumeli'nin Türkleşmesi, İslâmlaşması ve imârına³ katkıda buldukları gibi bölgenin kültür ve sanatını da geliştirmişlerdir⁴. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine ve Ocağın teşkilatlanma sürecine bazı ünlü Akıncı aileleri

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, erdoganozunlu@gmail.com.

¹ Bu hususta bkz. Gyula Káldy-Nagy, "The First Centuries of the Ottoman Military Organization", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, tom. XXXI (1977), s. 170-171.

² Akıncılar hakkında detaylı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Akıncı", *İA*, c. I, s. 239-240.; Aynı yazar, *Osmanlı Tarihi*, c. I, TTK yay., Ankara 1988, s. 518.; A. Decci, "Akindji", *EI*, c. I, s. 340.; Abdülkadir Özcan, "Akıncı", *DİA*, c. 2, s. 249-250.

³ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı Vakıflar-Mümkler-Mukataalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul 1952, s. 244-246, 340-342.; H. Çetin Aslan, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, T.C. Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2001.; Machiel Kiel, "The Oldest Monuments of Ottoman-Turkish Architecture in the Balkans", *Sanat Tarihi Yıllığı*, XII (1982), İstanbul 1983, ss. 117-144.; Ayşe Kayapınar, "Kuzey Bulgaristan'da Gazi Mihaloğulları Vakıfları (XV-XVI. Yüzyıl)", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Journal of Social Sciences*, c. 2005-1/sy.10, ss. 169-181.; Levent Kayapınar, "Teselya Bölgesinin Fatihî Turahan Bey Ailesi ve XV. – XVI. Yüzyıllardaki Hayır Kurumları", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Journal of Social Sciences*, c. 2005-1/sy.10, ss. 183-196.

⁴ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. Mustafa İsen, "Rumeli'de Türk Kültür ve Sanatını Besleyen Bir Kaynak Olarak Akıncılık", *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri (17-19 Mayıs 2000, Şumnu-Bulgaristan)*, c. I, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay., Ankara 2001, s. 391-397.

hizmet etmiştir⁵. Evrenosoğulları, Turahanoğulları, Mihaloğulları ve Malkoçoğulları bunların en ünlülerindendir. Bu akıncı sülalelerinden Turahanlılar Mora'da⁶, Malkoçoğulları önceleri Çirmen sonraları Silistre taraflarında, Mihaloğulları ise Sofya ve Semendire taraflarında bulunmaktaydılar⁷.

Akıncı aileleri, devletin uc bölgelerinde faaliyet halinde bulunmaktaydılar. Halil İnalıcık'a göre Akıncılık; uc gelenek ve kültürünün bir devamıdır ve bu sayede Osmanlılar Rumeli'de yayılma ve Orta Avrupa içlerine kadar ilerleme imkânına sahip olmuşlardır. Yine İnalıcık'a göre düşman saldırısından korunmak için uc teşkilâtı kurulmuş ve bu uc teşkilâtının esas görevi, gelecek saldırılara karşı koymak, düşman tarafına sürekli olarak akınlar yaparak düşmanı zayıflatmak, lojistik imkânlarını imha etmek olmuştur. Nitekim ucların baskısıyla kuvvetsiz düşen düşmanı yenmek ve bu sayede sınırları genişletmek daha da kolaylaşacaktır⁸. Akıncılar bu anlamda Osmanlı serhad boylarında önemli bir görevi üstlenmişlerdir.

⁵ Bazı ünlü akıncı beyleri ve aileleri için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Evrenos", *İA*, c. 4, ss. 414-418.; K. Kâni, "Evrenos Bey-I", *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 36 (1936), ss. 923-925.; Aynı yazar, "Evrenos Bey-II", *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 37 (1936), ss. 17-22.; Aynı yazar, Evrenos Bey-III", *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 38 (1936), ss. 60-64.; Fahamettin Başar, "Evrenosoğulları", *DİA*, c. 11, ss. 539-541.; Aynı yazar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri-I Mihaloğulları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/63 (Mart 1992), ss. 20-26.; Aynı yazar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri II", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/64 (Nisan 1992), ss. 47-50.; Aynı yazar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri III-Turahanoğulları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/65 (Mayıs 1992), ss. 47-50.; Aynı yazar, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri IV-Malkoçoğulları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/66 (Mayıs 1992), ss. 47-50.; Mahmut R. Gazimihal, "İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikanesi", *Vakıflar Dergisi*, sy. 4 (1958), ss. 125-137.; A. Mehmet Delibalta, "Balkanlarda ve Batı Trakya'da Akıncı Hareketleri III-"Rumeli Akıncı Beylerinin Atası "Gazi Mihal Oğulları", *Evlâd-ı Fatihân*, 44 (Kasım 2002), ss. 20-21.; Mahmut R. Gazimihal, "İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Ailesi", *Vakıflar Dergisi*, sy. IV (1958), ss. 125-137.; Orlin Sabev, "The Legend of Köse Mihal Additional Notes", *Turcica*, Tom 34 (2002), ss. 241-253.; Faruk Sümer, "Osman Gazi'nin Silah Arkadaşlarından Mihal Gazi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sy. 50 (Şubat 1991), ss. 3-8.; Fr. Babinger, "Mikhâl-oghlu", *EI*, vol. VII, ss. 34-35.; I. Mëlikoff, "Ewrenos", *EI*, vol. II, ss. 720.; F. Babinger, "Turakhan Beg", *EI*, c. X, ss. 670-672.; Ahmet Refik, *Türk Akıncıları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1933.; Heath W. Lowry, *The Evrenos Family & the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmî'i & Why?, Evrenos Ailesi ve Selânik Şehri: Hamza Beğ Câmî'i Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı?*, Bahçeşehir University Press, İstanbul 2010.; Heath W. Lowry, *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550, Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskân ve Altyapı Gelişmesi*, Türkçesi: Ahmet Cemal, Bahçeşehir Üniversitesi yay., İstanbul 2008.; Heath W. Lowry, *Fourteenth Century Ottoman Realities, In Search of Hâcî-Gâzî Evrenos (On Dördüncü Yüzyıl Osmanlı Gerçekleri, Hacı-Gâzî Evrenos'un İzinde)*, Bahçeşehir Üniversitesi yay., İstanbul 2012.

⁶ Turahanoğulları'nın Mora'daki faaliyetleri için bkz. Levent Kayapınar, "Yunanistan'da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)", *Türkler*, c. 9, Ankara 2002, s. 191-193.; Aynı yazar, "Mora'da Tourkokratia'nın Kurulması (1387-1461)", *XIV. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 9-13 Eylül 2002), Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. II, kısım I, Ankara 2005, s. 3-21.

⁷ Uzunçarşılı, "Akıncı", s. 239.

⁸ Halil İnalıcık, "Osmanlı Devleti'nde Uc (Serhad)lar", *Doğu Batı Makaleler*, c. II, Ankara 2009, s. 50-54.

Avrasya hakanlıklarında “alp” diye anılan kahraman savaşçı tipi ile İslamî gazâ ile kaynaşmış bir tip olan “gâzi”nin özelliklerinin Akıncılarda bir araya geldiğini söylemek mümkündür⁹. Orta Asya’nın muharip güçleri ile benzerlik gösteren ve söz konusu kültürün bir devamı olan¹⁰ Akıncılar; Dalmaçya’ya, Hırvatistan içlerine, Almanya ortalarına ve hattâ Polonya’ya kadar gitmişlerdir¹¹. Ancak bu akınlar, başıbozuk, serseri bir grubun yaptığı talan faaliyeti olarak algılanmamalıdır. Bir plan ve program dâhilinde yaz ve kış gerçekleştirilen bu akınlar; askerî açıdan önemli olduğu kadar çok sayıda mal ve esir elde edildiği için maddî anlamda da önemli kazanımlar sağlanmaktaydı¹². Elde edilen esirlerin en büyük faydası, düşmanın vaziyetine dair bilgi vermesiydi. Bununla birlikte Akıncıların, akın faaliyetlerinin yanı sıra ordu güzergâhındaki hububatı koruyarak düşmana yarayacak şeyleri imha ettikleri, köprü ve geçitleri emniyet altında bulundurmaları suretiyle ordunun geçişini güvenli bir şekilde sağladıkları da bilinmektedir¹³.

Akıncı olmak için bazı şartları yerine getirmek gerekiyordu. İyi bir ata ve özel kıyafetlere sahip olmak uyulması gereken şartlardandı. Bununla birlikte sefere çağırıldıklarında yanlarında kılıç, ok getirmek ve bir de kırmızı börk takmak durumundaydılar¹⁴.

Seferlerin akın sayılabilmesi için seferi mutlaka akıncı beyinin komuta etmesi gerekirdi. Yapılan akınlarda Akıncı beyinin bulunmadığı ve akına katılanların sayısının yüz kişi civarında olduğu sefere “*haramilik*”, daha az bir kuvvetle yapılan akınlara ise “*çete*” veya “*potera*” denilmekteydi. Akın ve haramilikte elde edilen esirlerin beşte biri pençik kanunu gereğince devlet hazinesine alınır, çeteler ise bundan muaf olurlardı. Bu yüzden çeteden büyük akınlar sırasında komutanların yanında mutlaka “pençikçi başı” adlı bir memur

⁹ Halil İnalıcık, *Devlet-i Âliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2009, s. 31.

¹⁰ Bu hususta bir çalışma için bkz. Emine Erdoğan Özünlü, “Kurguz ve Osmanlı Toplumunda Muharip Unsurlar: Baatır ve Akıncı Örneği”, *M.Cihat Özönder Armağanı*, ed. Hayati Beşirli, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara 2012, ss. 255-264.

¹¹ Mithat Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, *Resimli Tarih Mecmuası*, c. 7, sy. 7-79 (Mart 1955-Temmuz 1956), s. 454.

¹² Akınlarda ele geçirilen esirlerin sayısı bazen oldukça kalabalık olurdu. Nitekim Aşıkpaşazâde tarihinde, Evrenosoğlu Ali Bey’in Macaristan üzerine yaptığı akında ele geçirilen esirlerin Akıncılardan daha çok olduğu beyan edilmektedir. Bkz. Âşık Paşazâde, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, haz. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003, s. 195-196.

¹³ Uzunçarşılı, “Akıncı”, s. 239.; Akıncıların görevleri ve faydaları için ayrıca bkz. Nami Malkoç, “Akıncılar, Akıncılar ve Büyük Akıncılar”, *Sivari Mecmuası*, sy. 97 (1936), s. 73-74.; Necatî Tacan, *Akıncılar ve Mehmed II., Bayazıt II. Zamanlarında Akıncılar*, İstanbul 1936, s. 8-9.

¹⁴ Irène Beldiceanu-Steinherr, “En marge d’un acte concernant le pengyek et les aqinğı”, *Revue des études islamiques*, XXXVII / 1 (1969), s. 26-27.

bulunur ve bunlar esirleri sayarak devlet hissesini alırlardı¹⁵. Akıncı beylerinin fethettikleri şehirler ve kaleler devlete ait olmakla beraber, fethedilen sahanın köylerinde kendilerine geniş timarlar; hattâ mülk araziler de verilirdi¹⁶.

Osmanlı Devletinin Rumeli’de genişlemesine olduğu kadar doğu seferlerine de önemli hizmetlerde bulunan bu Ocak, XVI. yüzyılın sonlarına doğru önemini kaybetmiştir. Özellikle 1595 yılında veziriazâm Koca Sinan Paşa’nın Eflak’da Prens Mihal’e yenilmesi üzerine Tuna’nın öte yakasında kalan akıncıların pek azı kurtarılabilmiş ve bu seferde 100.000 kadar akın atı telef olmuştur. Kaynaklarda *Yergöğü Köprüsü Hadisesi* olarak da adlandırılan bu olay, Akıncı Ocağı’nın sonunu getirmiş, bu olaydan sonra akıncıların görevini serhad kulları ve Kırım Tatarları üstlenmiştir. Bundan sonra ismen de olsa varlığını devam ettiren ocak, 1826 yılında resmen ortadan kaldırılmıştır¹⁷.

Genel olarak verilen bu bilgilerden sonra, Osmanlı askerî teşkilatı açısından bu denli önemli bir kuvvet olan Akıncı ocağına dair kıymetli bilgiler veren Akıncı defterleri hakkında bilgi verebilmek mümkündür. Şu ana kadar üç adet akıncı defteri hakkında bilgi bulunmaktadır. Bu defterlerden 1472¹⁸ ve 1560 tarihli defterler, Sofya Milli Kütüphanesi’nde¹⁹ bulunmaktadır. Mevcudu bilinen son akıncı defteri olan 1586 tarihli defter ise İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde muhafaza edilmektedir. Bu defterlerde akıncıların isimleri²⁰ ve bunların içerisinde dirliğe sahip olanların timarları, sancak, nahiye/kaza, köy bazında buldukları yerleşim birimleri, akıncıların meslekleri, nereden geldikleri başta olmak üzere-

¹⁵ Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, s. 454.

¹⁶ Mustafa Akdağ, “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”, *AÜDTCF Dergisi*, c. XIII, sy. 1-2 (Mart-Haziran 1955), s. 37-38.; Mithat Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Toprak Dirlıklarının Çeşitli Şekilleri”, *VI. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, s. 285.

¹⁷ Akıncı ocağının sonu için bkz. Özcan, “Akıncı”, s. 250.; Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Askerî Teşkilâtı”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), IRCICA yay., İstanbul 1994, s. 354.; Mustafa Alkan, “Osmanlı Devleti’nde Akıncı Ocağının Sonu”, *Gazi Akademik Bakış*, c. 7, sy. 13 (Kış 2013), s. 107-116.

¹⁸ 1472 tarihli defter, Mariya Kiprovska tarafından yüksek lisans tezi olarak incelenmiştir. Bkz. Mariya Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004.

¹⁹ Mariya Kiprovska’nın tezinde yer alan bilgilere göre 1472 tarihli defterin künyesi, “St. Cyril and Methodius”, National Library Sofia, OAK 94/73 ve пд 17/27 şeklindedir. Ona göre bu defter, iki parça halinde tasnif edilmiştir. Bu sebeple defter iki farklı numarayla numaralandırılmıştır. 1560 tarihli defter ise F1/a.e. 19 447 numarayla arşivde muhafaza edilmektedir. Bkz. Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, s. 7.

²⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, bu defterlerde akıncıların eşkâllerinin yazılı olduğunu ifade etse de incelenen defterde bu türden bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Bkz. Uzunçarşılı, “Akıncı”, s. 239.

re muhtelif bilgiler bulunmaktadır. Bu defterlerden biri devlet merkezindeki defterhânedeki diğeri ise akıncıların buldukları eyalet veya sancak kadılıklarında bulunurdu²¹.

Kaynak ve Metoda Dair

Bu makale, yukarıda bahsedilen akıncı defterlerinden biri olan ve İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Tapu Tahrir Defterleri Kataloğunda 625 numara ile muhafaza edilen H.994/M.1586 tarihli defteri incelemeyi konu edinmektedir²². Söz konusu çalışma, defterde yer alan veriler ışığında bilinenlerin dışında Akıncı Ocağı hakkında daha fazla bilgi edinmeyi ve şu ana kadar yapılan çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu minvalde söz konusu defterde yer alan bütün veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve sorgulanmak suretiyle Akıncı Ocağının teşkilat yapısı ve diğer nitelikleri açığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Bahis konusu olan akıncı defteri, sonradan numaralandırılmış olup, 352 sayfadan meydana gelmektedir. Defterin baş kısmında Sultan III. Murad'ın tuğrası ve daha önce bu tür defterlerin muhafazasına dair yukarıda verilen bilgileri teyid eder mahiyette defterin bir nüshasının Defterhâne-i Âmir'e'de hıfz olduğu, bir diğer suretinin ise akıncı beyine teslim edildiği kaydedilmiştir²³. Rumeli Eyaletine bağlı sekiz sancağın muhtelif yerleşim yerlerinde bulunan akıncıların yer aldığı defterin sonunda ise taviçe (toyca)lere ait mahlûl tımarlar bulunmaktadır²⁴. Mufassal tahrir defteri formatına uygun olarak tertip edilen defterde hane reisleri baba adları ile birlikte kaydedilmiş ve buldukları her bölgedeki sayıları yekûn olarak yazılmıştır. Vergiden muaf oldukları için diğer mufassal defterlerde rastlanılan vergi kayıtları bu defterde bulunmamaktadır.

Akıncıların Buldukları Sancaklar ve Nahiyeler

Defterin baş kısmında, Rumeli Eyâletinde sağ kol (cânib-i yemîn) üzerinde yer alan ve Mihaloğullarına tabi akıncıların ve taviçe (toyca)lerin isimlerinin defterde kayıtlı olduğu

²¹ Uzunçarşılı, "Akıncı", s. 239.; Sertoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri", s. 453-454.

²² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri, No: 625. (Bu defter bundan sonra BOA-TTD-625 olarak kısaltılacaktır.); Bu defter hakkında bilgi için ayrıca bkz. Ayşe Kayapınar, "Balkanlar'da Mihaloğullarına Tâbi Akıncıların Bektaşilikle Bağlantısına Dair Onomastik ve Toponomik Bir Araştırma", *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli*, ed. Filiz Kılıç, Ankara 2009, s. 39-57.; Sıddık Çalık, *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlar'da Osmanlı Düzeni (15. ve 16. Yüzyıllar)*, Ankara 2005, s. 4.

²³ BOA-TTD-625, s. 1.

²⁴ BOA-TTD-625, s. 346-352.

bilgisi yer alsa da²⁵ defterde sol kol ve orta kol üzerinde bulunan sancaklardaki akıncılara dair veriler de yer almaktadır. Bu noktada sol kol, orta kol ve sağ kol tabiri üzerinde durmak gerekir. Bilindiği üzere Rumeli'ye geçişle (1352) birlikte Osmanlı kuvvetleri batı, kuzeybatı ve kuzeydoğuya doğru ilerlerken Romalıların yaptırdığı ve daha sonra Bizans'ın da kullandığı yollardan yararlanmışlardır. Bu yollar, sol kol (Via Egnatia-cânib-i yesâr)²⁶, orta kol (Via Militaris-Tarik-i Evsat) ve sağ kol (Kırım-Karadeniz) ticaret yoludur²⁷.

Yukarıda ifade edilen yollar, esasında Osmanlı Devletinin Rumeli'yi fetih politikası ile doğrudan ilişkilidir. Rumeli'de Osmanlı fethi üç istikamette gelişme göstermiştir. Birinci uc sahilden Tekfur-Dağı, Çorlu ve İstanbul istikametinde, ikinci uc ortadan Konru Dağı (bugün Kuru-dağ) üzerinden Malkara, Hayrabolu ve Vize istikametinden, üçüncü uc Meriç vadisinde İpsala, Dimetoka ve Edirne istikâmetinde yapılan fetihlere üs olmuştur. Osmanlıların Rumeli'yi fethinde bu uc sistemi korunmuş ve fetihler ilerledikçe de, uclar üç koldan daha ileri bölgelere kaydırılmıştır. Buna göre, Süleyman Paşa zamanında sol kol ucunda Hacı İlbeyi ve Evrenos Bey faaliyette idiler. Sonradan bu uc sırası ile İpsala, Gümülçine, Serez, Kara-Feriy ve oradan iki kola ayrılıp, Tırhala ve Üsküp'e sağ koldaki uc ise, Yanbolu, Karın ovası, Pravadi'ye, oradan ikiye ayrılarak biri Tırnova ve Niğbolu'ya, diğeri Dobruca'ya intikal etmiştir. Orta uc, Çirmen, Zağra, Filibe'ye, orada ikiye ayrılarak, Sofya, Niş'e veya Köstendil ve Üsküb'e ulaşmaktadır. Bu üç istikamette yapılan fetihler, daha sonra Rumeli Eyâleti'nin sağ kol, sol kol²⁸ ve orta kol sancaklarını teşkil etmiştir. Göç ve yerleşme hareketleri de bu istikametlere doğru yayılmıştır²⁹.

²⁵ BOA-TTD-625, s. 2.

²⁶ Çok eski çağlardan itibaren özellikle askerî açıdan önemli bir güzergâh olan sol kol, Osmanlı Devleti'nin Balkanlara ve Avrupa'ya doğru genişlemesinde, İstanbul'dan Trakya, Makedonya ve Arnavudluk'a kadar ilerlemesinde kullanılan anayoldu. Bkz. Vassilis Dimitriadis, "Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar", *Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, çev. Özden Arıkan, Ela Gültekin, Tülin Alunova, ed. Elizabeth A. Zachariadou, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1999, s. 103.

²⁷ Bkz. *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, c. I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 2003, s. 1.

²⁸ XVI. yüzyılın başlarında Edirne, Dimetoka, Ferecik, Keşan, Kızılağaç, Zağra-i Eskihisar, İpsala, Filibe, Tatarbazarı, Samakov, Üsküb, Kalkandelen, Kırçova, Manastır, Pırlepe ve Köprülü kazaları sağ kolu meydana getirmekteydi. Paşa sancağının sol kol kazaları içerisinde Gümülçine, Yenice-i Karasu, Drama, Zihne, Nevrekop, Timurhisarı, Siroz, Selanik, Sidrekapsi, Avrathısı, Yenice-i Vardar, Karaverye, Serfiçe, İştin, Kestorya, Bihlişte nâm-ı diğer Vilkaşin, Görice ve Florina ile Köstendil sancakları bulunmaktaydı. Bkz. *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. I, s. 1.

²⁹ Halil İnalçık, "Rumeli", *İA*, c. 9, s. 768-769.; Bu hususta ayrıca bkz. Aynı yazar, "Osmanlı Devleti'nde Uc (Serhad)lar", s. 53.

Defterde Akıncıların Rumeli’de bulunan sekiz sancak ve bu sancaklara bağlı yerleşim birimlerine kayıtlı oldukları tespit edilmiştir. Bu sancaklar, Niğbolu, Silistre, Kırkkilise, Çirmen, Paşa (Sofya), Köstendil, Vidin ve Üsküb sancaklarıdır. Kayıtlar, Niğbolu Sancağına ait Lofça nahiyesi ile başlamakta ve kasabanın toplam sekiz mahallesinde³⁰ sâkin olan akıncıların isimleri detaylı olarak verilmektedir. Akıncılar, Niğbolu Sancağına bağlı Lofça, Hotaliç (Selvi), Niğbolu, Tırnovi, Tença, Şişitoği/Şiştovi (Ziştovi), Plevne, İzladı, Çernovi, Kara Lom, Hezargrad, Şumnu, Cum’a Bazarı, Gerilova, Tuzluk, Ala Kilise, Rahova, İvraca nahiyeleri ve onlara bağlı yerleşim yerlerinde sâkindiler³¹.

Akıncılar, Silistre Sancağında ise Silistre, Çardaklı, Küncü Bazarı (Tekfurgöl-Karasu), Tuzla, Baba, Hırsova, Sakçı³², Maçın, Hacıoğlu Bazarıçığı, Varna, Prevadi, Yeni Pazar (Yeni Şehir), Aydos, Karınabâd, Yanbolu nahiyelerinde sâkin idiler³³. Ayrıca defterde Silistre Sancağına bağlı “*Kazâ-i Nahîye-i Kır*” olarak kaydedilmiş bir idari birim de bulunmaktadır³⁴. Ancak bu idari birim, *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri*’nde yer almamaktadır³⁵.

Akıncıların buldukları diğer idarî ve yerleşim birimlerine gelince; Kırkkilise³⁶ San-

³⁰ BOA-TTD-625, s. 2-3.

³¹ Tayyib Gökbilgin’e göre, Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında Niğbolu sancağı, Rus-Yırgöğü, İvraca, Niğbolu, Lofça, Tırnova, Şumnu, Ziştova kazâlarından müteşekkildi. Bkz. M. Tayyib Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Belleten*, XX/78 (1956), s. 247.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Niğbolu sancağı, Niğbolu, İvraca, Lofça, Tırnova, Şumnu ve Çernovi kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 2-3.; Niğbolu Sancağı’nın XVI. yüzyıldaki nahiyeleri hakkında ayrıca bkz. Ayşe Kayapınar, “Bulgaristan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması: Dönemlendirme Sorunu ve İskân”, *Türk Tarihinde Balkanlar, Balkans in the Turkish History*, ed. Zeynep İskefiyeli-M.Bilal Çelik-Serkan Yazıcı, Sakarya 2013, s. 325.; Görüldüğü üzere söz konusu çalışmalarda nahîye adları farklı şekillerde yazılmıştır. Burada nahîye adlarına müdahale edilmemiş, çalışmalarda geçtiği şekliyle yazılmıştır.

³² Bu nahîye, incelenen defterde Varna livasına, *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri*’nde ise Silistre livasına bağlı olarak kaydedilmiştir. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 19.

³³ Kanunî Sultan Süleyman devri başlarında Silistre sancağı, Ak-kermen, Kale-i Kili, Ahyolu, Silistre, Pravadi, Varna, Hırsova, Karın-ovası, Misivri, Aydos ve Rus-Kasrı kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 254-255.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Silistre sancağı, Silistre, Ak-Kirman, Kili, Ahyolu, Hırsova, Varna, Prevadi, Aydos, Yanbolu, Karın-ovası, Rusi-kasrı kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 2.

³⁴ BOA-TTD-625, s. 289.

³⁵ *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 19.

³⁶ Kırkkilise, bugünkü Kırklareli şehrinin eski adıdır. Bkz. Metin Tuncel, “Kırklareli”, *DİA*, c. 25, s. 480.;

cağına bağlı Yenice-i Kızılağaç³⁷, Çirmen Sancağına³⁸ bağlı Yenice-i Zağra Nahiyesi³⁹, Akça Kızanlık Paşa (Sofya) Sancağına⁴⁰ bağlı Göpsü Nahiyesi (der kazâ-i Filibe)⁴¹, Sofya⁴², İhtiman⁴³ Nahiyeleri, Köstendil sancağına⁴⁴ bağlı Köstendil Nahiyesi⁴⁵, Koçana Nahiyesi⁴⁶, İştib⁴⁷, Nögeriç (Kratova/İvrana)⁴⁸, Istrumca/Radovişte⁴⁹ Nahiyeleri, Vidin Sancağına⁵⁰ bağlı Bane (-i) ü İşerlik Nahiyeleri⁵¹ ve son olarak Üsküb Sancağına bağlı Çayırılı Nahiyesi⁵² burada zikredilebilir⁵³.

Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında burası, Vize sancağına bağlıydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 255.

³⁷ BOA-TTD-625, s. 294.

³⁸ Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında Çirmen sancağı, Çirmen, Hasköy, Yenice-i Zağra, Eyne-Pazarı, Akçe-kızanlık, Çirpan ve Rodoscuk kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 256.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Çirmen sancağı, Çirmen, Yenice-i Zağra, Akçakızanlık, Yenice-i Çirpan, Hasköy, Tekürdağı kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 1.; Ayrıca bkz. Yusuf Halaçoğlu, “XVI. Asırda Çirmen Sancağı'nın Sosyal ve Demografik Tarihi”, *X. Türk Tarih Kongresi*, (Ankara 22-26 Eylül 1986, Kongreye Sunulan Bildiriler), c. IV, Ankara 1993, s. 1795.; Çalık, *Çirmen Sancağı Örneğinde...*, s. 30-31.

³⁹ BOA-TTD-625, s. 298.

⁴⁰ Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında Paşa (Sofya) sancağı, Sofya, Pireznik, Çirpoçca (Çiprovcı), Samakov, Şehirköy, Berkofca ve İhtiman kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 256.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Sofya sancağı, Sofya, Samakov-i İvlayçov, Şehir-köy, Berkofca kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, c. I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 2001, s. 60-63.

⁴¹ BOA-TTD-625, s. 318.

⁴² BOA-TTD-625, s. 331.

⁴³ BOA-TTD-625, s. 332.

⁴⁴ Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında Köstendil sancağı, Maden-i Kratovo, Dubnica, Menlik, İlica, İvranya, İştib, Ustrumca, Radomir ve Nogoriç kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 256.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Köstendil sancağı, İlica, Kratova, İştib, Istrumca, İvranya kazâları ile Menlik nahiyesinden oluşmaktaydı. Bkz. *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. I, s. 37-40.

⁴⁵ BOA-TTD-625, s. 322.

⁴⁶ BOA-TTD-625, s. 325.

⁴⁷ BOA-TTD-625, s. 338.

⁴⁸ BOA-TTD-625, s. 327.

⁴⁹ BOA-TTD-625, s. 342.

⁵⁰ Kanuni Sultan Süleyman devri başlarında Vidin sancağı, Vidin, Bana ve İşirlik kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. Gökbilgin, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında...”, s. 259.; 1530 tarihli Rumeli muhasebe-icmâl defterine göre, Vidin sancağı, Vidin, Bana, Feth-i İslam ve İşerlik kazâlarından oluşmaktaydı. Bkz. *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, c. II, s. 3.

⁵¹ BOA-TTD-625, s. 335.

⁵² BOA-TTD-625, s. 344.

⁵³ Bu yerleşim yerleri hakkında ayrıca bkz. A. Kayapınar, “Balkanlar'da Mihaloğullarına Tâbi Akıncıların...”, s. 41.

Yukarıdaki açıklayıcı bilgilerden de anlaşılacağı üzere defterde sadece akıncıların buldukları idarî ve yerleşim birimleri bulunmaktadır. Kezâ bölgeye ait incelenen bazı mufassal tahrir defterlerinde isim bilgilerinin yer aldığı kısımlarda *akıncı* veya *taviçe* (*toyca*) adıyla kaydedilen kişilerin var olduğu görülmektedir⁵⁴. Defter, akıncı defterlerinin yazım amacına uygun olarak Rumeli Eyâletinin⁵⁵ muhtelif sancaklarına serpilmiş bulunan akıncıların tek bir defterde bir araya getirilmesinden başka bir şey değildir.

Yerleşim yerleri esas alınırken alt birim adları (kasaba, köy vs.) ayrı bir çalışmanın konusu olacak kadar geniş bir mahiyete sahip olduğundan bu yerleşim birimleri üzerinde şimdilik durulmamıştır⁵⁶. Ancak dikkati çeken ve burada vurgulanması gereken birkaç yerleşim yerinden bahsetmek yerinde olacaktır. Bunlar; Niğbolu Sancağına bağlı Hotalıç nahiyesinin Akıncılar köyü⁵⁷, yine aynı nahiyeye bağlı Malkoçlar köyü⁵⁸, Tozluk nahiyesine bağlı Turhanlar köyü⁵⁹ ile İzladı nahiyesine bağlı Paşa Yiğit adlı köydür⁶⁰. Franz Babinger, Paşa Yiğit'in, meşhur Akıncı beylerinden Turahan Bey'in babası olduğunu ileri sürse de⁶¹, bu görüş tartışmalıdır⁶². Bu tartışmalar bir kenara bırakılacak olursa meşhur akıncı beyi Paşa Yiğit'in 1391'de Üsküp'ü ve dolaylarını fethederek burayı Sırbistan, Bosna ve Kuzey Arnavutluk'a karşı bir uc haline getirdiğini söylemek yerinde olur⁶³. Hülâsa bölgede bulunan köy adları, akıncıların bölgenin iskân yapısına etkisini göstermesi açısından oldukça dikkate değerdir.

⁵⁴ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Niğbolu Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:381/42 Yeni no:151, v.8b, 19a, 21a, 33a, 210b, 226a vb. (Bu defter bundan sonra TKG-M-KKA-TD, Eski no:381/42 Yeni no:151 olarak kısaltılacaktır).

⁵⁵ 1530 tarihli Rûm-ili muhasebe-icmâl defterine göre Rumili Eyaleti, 26 sancaktan oluşmaktadır. Bu sancaklar; Paşa (Sofya), Vize, Çirmen, Müsellemân-ı Çingâne, Müsellemân-ı Kızılca, Voynugân-ı İstabl-ı Amire, Silistre, Kefç, Niğbolu, Vidin, Köstendil, Vulçtırın, Prizrin, Alacahisar, Hersek, İzvornik, Bosna, Karlı İli, Ağrıboz, Mora, Rodos, Tırhala, Yanina, İskenderiyye, Dukakin, Ohri ve İlbasan'dır. Bkz. 370 Numaralı *Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri* (937/1530), c. I, s. 4-6.

⁵⁶ TTD-625'e göre Niğbolu Sancağında Akıncıların iskân ettiği bazı köyler için bkz. A. Kayapınar, "Balkanlar'da Mihaloğullarına Tâbi Akıncıların...", s. 42-46.

⁵⁷ BOA-TTD-625, s. 11.; Bu köy hakkında ayrıca bkz. Nuray Ocaklı, *Demographic Structure and Settlement Patterns of North-Eastern Bulgaria: A Case Study on Niğbolu Sandjak (1479-1483)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2006, s. 55.

⁵⁸ BOA-TTD-625, s. 13.

⁵⁹ BOA-TTD-625, s. 109.

⁶⁰ BOA-TTD-625, s. 35.; Bu köy hakkında ayrıca bkz. Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Livâsı*, s. 340-341.

⁶¹ Babinger, "Turakhan Beg", s. 670.

⁶² Bu husustaki görüşler ve tartışmalar için bkz. L. Kayapınar, "Teselya Bölgesinin Fatihî Turahan Bey Ailesi...", s.186.

⁶³ Halil İnalıcık-Mevlûd Oğuz (yay.), *Gazâvât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân, İzladı ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazâvât-nâme*, TTK yay., Ankara 1989, s. 90.

Ocak Teşkilâtına Dair Veriler

Akıncı Ocağı teşkilâtı, daha önce de ifade edildiği üzere doğrudan doğruya padişaha hizmet etmekle yükümlü ve devlet denetiminde olan bir teşkilâtı. Bu teşkilâtın başına buyruk bir teşkilât olmadığı, bir nizâm çerçevesinde faaliyette bulunduğu akıncılarla ilgili yapılan iki hukuki düzenlemeden anlaşılmaktadır⁶⁴. Bu hükümlerde, yeni akıncı yazımının gerekliliği üzerinde durularak akıncıların ve taviçelerin yoklanmaları, mevcut olan akıncıların ve akına gidebilecek durumda olan yarar yiğitlerin ise kaydedilmeleri emredilmiştir. Bu kayıtlar esnasında vefat eden, yaşlanan veya sefere gidemeyecek durumda olanların yerine *yarar yoldaş* yiğitlerden yazılması özellikle ifade edilmiştir. Bu işlem yapılırken akıncının kendi adının, babasının adının ve nereden geldiğinin detaylı bir şekilde yazılması ayrıca her akıncının yazıldığı yerde onlara kefil olanların da adının, atasının ve nerden geldiklerinin yazılması istenmiştir. Bu işlem esnasında bir kere yazılan işe yarar akıncının çıkartılarak yerine başka birinin yazılmasından kaçınılması istenmiştir. Bununla birlikte deftere kaydedilen kimselerin her zaman savaşa teçhizatlarıyla birlikte hazır olmaları ifade edilerek, yazım işlemi sonunda tertip edilen defterin iki nüsha halinde düzenlenmesi, birinin ilgili kadılıkta kalması diğerinin ise merkeze gönderilmesi emredilmiştir⁶⁵.

Akıncı yazımı ile ilgili olarak II. Selim dönemine ait *Celalzâde Kanunnâmesi*'nde de bilgi bulunmaktadır. Buna göre Akıncı beylerine akıncı yazılmak emrolunduğu zaman eskiden beri akıncı olanların akıncı yazılmaları, daha önceden akıncı olmayan, şehirli ve şehirde bir meslekten kazancı olan kimselerin ve işe yarar olmayanların akıncı yazılmaması, yazılsa dahi bu durumun makbul olmadığı, eskiden beri akına gitmeyen kimselerden deftere yazılanlar varsa bu kimselerin akıncı defterinden ihraç olunacakları vurgulanmıştır⁶⁶.

Akıncıların mükellefiyetleri kanunlarla belirlenmiştir. H.922/M.1516 tarihli *Bosna Sancağı Kanunnâmesi* akıncı ocağına dair önemli bilgiler içermektedir. Kanunnâme'ye göre, söz konusu tarihte Yunus Paşa marifetiyle Bosna Vilâyetinde bin nefer akıncı yazılmıştı. Bunlar İslâm topraklarını korumakla mükellef olup, kalelerine zahire gerektiğinde sipahiler ile birlikte hizmet ederler, görevlerini nöbetleşe yerine getirirlerdi. Bu görevleri esnasın-

⁶⁴ Ahmet Akgündüz'e göre, akıncılarla ilgili olarak iki hukuki düzenleme mevcuttur. Bunlardan biri, "*Akıncı Hususı için Yazılan Hüküm*" unvanıyla Bayezid Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, No: 1970, vrk. 58/a-59/a'da, ikincisi ise, yine "*Akıncı Hususı için Hüküm*" adıyla Vidin kadılığına hitaben yazılan yine Bayezid Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi, No: 1970, vrk. 64/b vd'da bulunan hükümdür. Bkz. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 6. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri, II. Kısım Eyâlet Kanunnâmeleri II, Fey Vakfı yay., İstanbul 1993, s. 391.

⁶⁵ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 6. Kitap, II. Kısım, s. 391-392.; Akıncı tahriri hakkında bir hüküm için bkz. *3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560)*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 1993, s. 179.

⁶⁶ Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 7/I. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri (IV), 7/II. Kitap II. Selim Devri Kanunnâmeleri, Osmanlı Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul 1994, s. 243.

da akıncılara ve atlarına kimsenin yük yükletmemesi, bunları şahsî işinde kullanmaması ve padişahın başka kimseye hizmet etmemeleri özellikle vurgulanmıştı. Bu hizmetleri karşılığında vergilerden muaf olan akıncıların, sadece Hazine-i Âmiri için yılda yüz bin akçe vermeleri; ancak oğullarından herhangi bir nesne alınmaması emr olunan başka bir husustu⁶⁷.

Akinci Ocağının en üst düzey komutasında akıncı beyleri bulunmaktaydı. Akıncı beylerinin hayat hikâyeleri ile ilgili detaylı bilgi veren bazı kaynaklara ulaşmak mümkündür. Bu hususta doğrudan doğruya yazılmış tek eser, Sûzî Çelebi'nin *Mihaloğlu Ali Bey Gazavât-nâmesi*'dir. Bu eserde bir akıncının hayatına dair dikkate değer veriler bulunmaktadır. Söz konusu eserde Mihaloğlu Ali Bey örneğinde bir akıncı beyinin yaptığı akınları, kahramanlık ve cesareti, sahip olduğu zenginliği, idaresindeki kişilerle olan ilişkileri ile ilgili bilgilere ulaşmak mümkündür. Öyle ki, başta Macar toprakları olmak üzere Lehistan (Polonya) ve Eflâk topraklarında akınlarda bulunan ve buraları dize getiren Mihaloğlu Ali Bey, Sûzî Çelebi'nin ifadesine göre Tuna'yı 330 kez geçmişti⁶⁸.

Ocak mensuplarının sevk ve organizasyonlarında önemli roller üstlenen akıncı beyleri, Balkanlara yapılan ilk fetih hareketlerinde merkezi otoriteden yarı bağımsız hareket ederlerden⁶⁹, daha sonraları merkezi otoriteye bağlı olmuşlardır. Doğrudan doğruya merkezdən emir alan akıncı beyleri, alınan emirler doğrultusunda akına çıkarlardı. Bu hususta Mühimme Defterlerinde oldukça fazla kayıt vardır⁷⁰. Esas itibarıyla Aşıkpaşazâde tarihinde I. Murad'ın tahta geçtikten sonra lalası Şahin'i Zağra ve Filibe tarafına akına göndermesi, Evrenos Gazi'nin İpsala'yı fethetmesi ve bunların buldukları yerlerde ucbeysi oldukları bilgisinin verilmesi⁷¹, akın faaliyetlerinde doğrudan karar mercisinin padişah olduğunu göstermektedir. Akıncı beylerinin sınır bölgelerini korumakla mükellef olmaları, onların ucbeysi olmalarını sağladığı gibi, yönetici statüsünde idarî görev almalarını da sağlamıştır⁷². Nitekim akıncı beyleri içerisinde ilk dönem Ocak teşkilatlanmasına uygun olarak hem akıncı beyi hem de idari bir göreve mensup olan kişilerin olduğu bilinmektedir. 3

⁶⁷ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Bosna Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, No: 56, s. 4.; Ayrıca bkz. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 3. Kitap Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri, Fey Vakfı yay., İstanbul 1991, s. 378.

⁶⁸ Ağâh Sırrı Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*, TTK yay., Ankara 2000, s. 246.

⁶⁹ Levent Kayapınar, "Malkoç Oğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba Âsitânesi", *Alevîlik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, sy.1 (Almanya, Yaz 2009), s. 106.

⁷⁰ *6 Numaralı Mühimme Defteri (972-/1564-1565)*. (Özet-Transkripsiyon-İndeks), c. II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 1995, s.10, 42, 127, 301, 331.

⁷¹ Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, haz. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç, İstanbul 2003, s. 114.

⁷² Aslan, *a.g.e.*, s. 36.

Haziran 1565 tarihli bir hükme göre, Çirmen Sancakbeyi Süleyman bunlardan biriydi⁷³. Bu husustaki misâlleri çoğaltmak mümkündür⁷⁴.

Defterdeki dikkat çekici hususlardan biri, Ocak teşkilâtına dair diğer verilerdir. Bu veriler, Ocağın işleyişinde önemli roller üstlenen taviçe (toyca), onbaşı, subaşı ve kethüdâ olarak görev yapan şahıslara ait verilerdir.

Taviçe (toyca)ler, bir anlamda tımarlı sipahilerin çeribaşlarına benzemektedirler. Bunlar kıdemli ve fedakâr akıncılar arasından seçilmekteydi ve tımarlı veya muafiyetli olabilmekteydiler. Akıncıların maaşları olmadığı ve vergilerden de muaf oldukları genellikle kaynaklarda vurgulanan husustur⁷⁵. *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*'nde yer alan Tımar ve Taşra Teşkilâtı Kanunnâmesinde taviçe (toyca)lerin görevleri hakkında açıklayıcı bilgiler bulunmaktadır. Kanunnâmede taviçe (toyca)lerin akıncıların çeribaşları oldukları, arpalık olarak yani görevde buldukları sürece onlara icmâllü tımar verildiği, sefer ve hizmet olduğu sürece akıncıları sefere götürmekle mükellef oldukları, bunlardan biri vefat ederse tımarıyla birlikte taviçeliği oğlu varsa oğluna, oğlu yoksa veya hizmet etmezse yine içlerinde iş görmüş ihtiyar bir kimseye veyahut ayakta kalmış taviçe (toyca) oğullarından müstehak olan birine verilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁷⁶. Burada taviçe (toyca) kelimesinin etimolojik kökenine değinmekte yarar vardır. Muhtelif kaynaklarda taviçe/tavica veya toyca bazen de ikisi bir arada yazılan kelimenin aslen Slav kökenli olduğu ileri sürülmekle birlikte⁷⁷, Moğolca kökenli olduğu da iddia edilmektedir⁷⁸.

⁷³ 6. Numaralı Mühimme Defteri (972-/1564-1565). s. 223.

⁷⁴ Başka örnekler için bkz. 3. Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 1993, s. 229.

⁷⁵ Uzunçarşılı, "Akıncı", s. 239.

⁷⁶ *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, s. 65.; Ayrıca bkz. Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 4. Kitap I. Kısım, s. 479.

⁷⁷ Midhat Sertoğlu, açıklamalarla birlikte yayınladığı *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*'nde bu kelimenin aslında Slavca bir kelime olan ve kuş anlamındaki "tvitsa"dan geldiğini, kelimenin terim olarak ise "hafif süvari subayı" demek olduğunu ifade etmektedir. Bkz. *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sistemi'nin Hukukî ve Mâlî Müeyyede ve Mükellefiyetleri*, haz. Midhat Sertoğlu, İstanbul 1992, s. 66.; Aynı görüş için bkz. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 4. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri, I. Kısım Merkezî ve Umumi Kanunnâmeler, Fey Vakfı yay., İstanbul 1992, s.479).; Ancak burada bir hususu ifade etmek gerekir. Slav dillerinde kuş kelimesi, "ptısa" olarak geçmektedir. (Bkz. Vedat Gültekin, *Rusça-Türkçe Sözlük*, Bilim ve Sanat vakfı yay., Ankara 2004, s. 1345.; Aydın Süer, *Lehçe-Türkçe Sözlük*, Başkent Yayınevi, Ankara 1993, s. 392). Kelimenin farklı şekillerdeki telaffuz biçiminin bu şekilde bir tespiti yapılmasına sebep olduğu kanaatindeyiz. Akıncılarla ilgili yapılan çalışmalarda ise genellikle taviçe/tavica, toyca ibareleri birlikte kullanılmıştır. Bu makalede taviçe (toyca) şeklinde her iki ibare birlikte kullanılmıştır.

⁷⁸ Bu hususta bkz. Beldiceanu-Steinherr, "En marge d'un acte concernant le pengyek et les aqinği", s. 32.; Bu konudaki tartışmalar için ayrıca bkz. Kiprovska, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, s. 67.

Defterde Niğbolu Sancağında dört, Silistre Sancağında ise bir kişi, sadece taviçe (toyca) olarak kaydedilmiştir. Bunun yanı sıra mevcut durumlarına göre farklı niteliklere sahip olanlar da kaydedilmiştir. Meselâ defterde *taviçe (toyca)-i ma'zûl*, *taviçe (toyca)-ı atık*, *taviçe (toyca)-zâde*, *taviçe (toyca)-i mu'âf*, *taviçe (toyca)-i mu'âf-ı atık*, *taviçe (toyca)-i mu'âf-ı cedîd* olarak kaydedilen kimselere rastlanılmaktadır⁷⁹. (Bkz. Tablo 1). Burada ifade edilen terimlerin taviçe (toyca) statüsündeki değişim (atanma, azil vs.) ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 1. Defterde Yer Alan Taviçe (Toyca)ler ve Sancaklardaki Toplam Sayıları

Taviçeler	Niğbolu	Çirmen	Kırkkilise	Köstendil	Paşa	Üsküb	Silistre	Vidin
Taviçe ⁸⁰	4	-	-	-	-	-	1	-
Taviçe-i mu'âf-ı atık	6	-	-	1	-	-	-	-
Taviçe-i atık	5	-	-	-	-	-	2	-
Taviçe-i mu'âf	6	1	-	-	-	-	2	-
Taviçe-i mu'âf-ı cedîd	2	-	-	-	-	-	-	-
Taviçe-i cedîd	1	-	-	-	-	-	-	-
Taviçezâde	-	5	-	-	2	-	-	-
Taviçe-i ma'zûl	-	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	24	6	-	1	2	-	6	-

Defterde yer alan dirlik tahsislerine gelince, bilindiği üzere savaşlarda başarılı olan akıncılara dirlik tahsis edilmeye başlanmasından sonra timarlı akıncılar da ortaya çıkmıştır⁸¹. Ancak bunun bir anlamda tekaütlük yani emeklilik maaşı gibi olduğu ileri sürülmektedir⁸². Defterde timarlı akıncılara rastlamak mümkün olduğu gibi defterin sonunda taviçe

⁷⁹ BOA-TTD-625, s. 33, 34, 99, 300, 301, 303, 340.

⁸⁰ Taviçe ve toyca kelimelerinin bir arada yazılması tablo düzenini etkilediğinden burada sadece taviçe kelimesine yer verilmiştir.

⁸¹ Abdülkadir Özcan, “Osmanlı Devleti’nin Askeri Yapısı”, *Türkler*, c. 10, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, s. 115.; Bu hususta ayrıca bkz. Tacan, *Akıncılar...*, s. 3.

⁸² Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, s. 453.

(toyca)lere ait mahlûl timarlar da bulunmaktadır⁸³. Bahis konusu olan timarlı akıncılardan biri, bir taviçe (toyca) olan ve Niğbolu Sancağına bağlı Hotaliç Nahiyesinin Akıncılar Köyüne kayıtlı Hüseyin Vasıldı⁸⁴.

Kayıtlarda dikkati çeken hususlardan bir diğeri ise, taviçe (toyca) çiftliklerine rastlanılmasıdır. Bu çiftliklerin reâyâ çiftliklerinin⁸⁵ yanı sıra eski uygulamaların bir devamı olarak doğrudan doğruya askerî zümrelerin ellerine verilen çiftliklerden olduğu muhakkaktır. Kezâ yaya-müsellem, doğancı çiftlikleri ve timarlı sipahilerin ellerindeki hassa çiftlikleri bu türden çiftliklerdi. Bunların reâyâ çiftliklerinden farkları, raiyyet vergilerini ödememeleriydi⁸⁶. Nitekim Mithat Sertoğlu'na göre, taviçe (toyca)lerin içlerinden bir kısmı dirlik sahibi iken bir kısmı dirlik sahibi olmayıp yalnız çiftlikleri vergilerden muafı⁸⁷. Defterde Niğbolu Sancağında 12, Çirmen Sancağında 5 ve Silistre Sancağında ise 16 taviçe (toyca) çiftliği bulunmaktaydı. Hattâ bu çiftliklerden bazılarının eskiden beri akıncılara tahsis edildikleri “*taviçe (toyca)-i çiftlik-i atik*” kaydından anlaşılmaktadır. Bu türden çiftliklerin sayısı 5'ti (Niğbolu Sancağı'nda). Bu durum diğer askerî zümrelere verildiği gibi akıncılara da çiftliklerin tahsis edildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Özetle söylemek gerekirse, taviçe (toyca)lerle ilgili yukarıda verilen bilgiler dahi Akıncı Ocağının basit bir teşkilât yapısına sahip olmadığını göstermesi açısından dikkate değerdir. Maalesef şu ana kadar yapılan çalışmalarda bu husus üzerinde durulmadığını ve konunun birkaç cümle ile özetlendiğini söylemek gerekir.

Taviçe (toyca)ler dışında defterde onbaşı, subaşı ve ayrıca kethüdâ olarak kayıtlı ocak görevlilerine de tesadüf edilmektedir. Bilindiği üzere Akıncı Kanununa göre bin akıncıya binbaşı, yüz nefere subaşı ve on nefere ise onbaşı kumanda ederdi⁸⁸. Defterde bu görevlilerden binbaşı ile ilgili bir kayıt bulunmazken diğer görevlilere dair veriler bulunmaktadır⁸⁹ (Bkz. Tablo 2). Bu görevliler dışında defterde geçen bir diğer ocak mensubu kethüdâ'dır. Akıncı teşkilâtında bu unvân, akıncı beylerinin bulunmadığı zamanlarda yerine vekâlet eden kimseler için kullanılırdı⁹⁰.

⁸³ BOA-TTD-625, s. 346-352.

⁸⁴ BOA-TTD-625, s. 11.

⁸⁵ Bilindiği üzere, müstakil bir köylü işletmesine yetecek büyüklükte olan çiftlikler, Osmanlı devletinde mirî topraklar rejiminin gereklerine uygun olarak, reâyâ çiftlikleri halinde bir takım parçalara bölünür ve bu çiftlikleri işleyebilecek durumda olan çiftçilerden tapu bedeli denilen bir peşin kira alınıp, bir nevi kiracılık sözleşmesi ile bütün olarak terk edilirdi. Bu kişiler ise, nüfus ve arazi tahrirleri neticesinde, defterlere geçirilmiş bulunan ve bu toprakları işlemekle mükellef olan köylüydü. Bkz. Ö.Lütfi Barkan, “Çiftlik”, *İA*, c. III, s. 392.

⁸⁶ Halil İnalçık, “Çiftlik”, *DİA*, c. 8, s. 314.

⁸⁷ Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, s. 453.

⁸⁸ Uzunçarşılı, “Akıncı”, s. 239.; Ayrıca bkz. Özcan, “Osmanlı Askerî Teşkilâtı”, s. 354.

⁸⁹ Subaşı için bkz. BOA-TTD-625, s. 3.; Onbaşı için bkz. BOA-TTD-625, s. 3, 170, 174, 258, 276, 290.; Kethüdâ için bkz. BOA-TTD-625, s. 3, 264.

⁹⁰ Mehmet Canatar, “Kethüdâ”, *İA*, c. 25, s. 333.

Tablo 2. Defterde Yer Alan Onbaşı, Subaşı ve Kethüdâ Sayıları ile Buldukları Sancaklar

Görevliler	Niğbolu	Çirmen	Kırkkilise	Köstendil	Paşa (Sofya)	Üsküb	Silistre	Vidin
Onbaşı	9	1	-	1	-	3	14	-
Subaşı	7	1	1	6	-	-	1	-
Kethüdâ	6	-	-	-	-	-	1	-
Toplam	22	2	1	7	-	3	16	-

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere ocak görevlileri en fazla Niğbolu ve Silistre sancaklarında bulunmaktadır. Bunun başlıca sebebi, söz konusu bölgelerin akıncı sayısının diğer bölgelere göre fazla olmasıdır.

Akıncı Ocağında münhal oldukça, özellikle vefat edenlerin ve malû olanların yerine ihtiyaç halinde akıncı evlâtlarından güçlü kuvvetli, iyi binici ve iyi silah kullananlar alınır. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere Ocağa dâhil olmak için adayların buldukları yerlerden iki kişiyi iyi halli olduklarına dair kefil göstermeleri gerekirdi⁹¹. Defterde akıncılar, mahalle ve köy sâkinleri ile imâmî kendilerine kefil olarak göstermişlerdir⁹².

Sefere gidemeyecek durumda olan babalar yerlerine sefere gidebilecek durumda olan oğullarını kaydettirmişlerdir. Niğbolu'da 58, Çirmen'de 14, Köstendil'de 1, Paşa (Sofya) Sancağında ve Silistre Sancağında 2 kişi ile ilgili isim bilgilerinin yanına “*X nâm yarar oğlu var, yerine eşer*” yani yerine sefere gider ifadeleri kaydedilmiştir⁹³. Zaten akıncıların yetişmiş oğulları varsa, onların akıncı kaydedilmeleri kanundu⁹⁴. Bu durum akıncılığın devam etmesi ve teşkilâtın yenilenmesi açısından oldukça önemliydi.

Sosyo-Ekonomik Yapıya Dair Veriler

İncelenen akıncı defteri sadece askerî tarih açısından değil; sosyo-ekonomik tarih açısından da kıymetli veriler ihtiva etmektedir. Akıncılar ile ilgili en çok tartışılan hususlardan biri, onların orijinleri bir diğer ifadeyle etnik kökenleridir. Nitekim akıncıların sadece Türk

⁹¹ Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, s. 453.

⁹² BOA-TTD-625, s. 4, 5, 6, 7 vb.

⁹³ Örnekler için bkz. BOA-TTD-625, s. 4, 5, 6, 10, 11 vb.

⁹⁴ Uzunçarşılı, “Akıncı”, s. 239.

ailelerden seçildiği iddia edilmekle birlikte⁹⁵ bu görüşün aksine onların içinde gayr-i Türk-Müslüman unsurların olduğu da ileri sürülmektedir. Bu görüşü savunanlardan biri Heath W. Lowry'dir. Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı* adlı çalışmasında akıncıların sadece Türklerden oluşmadığını, Hristiyan akıncıların da var olduğunu II. Mehmed'in Akıncı yazdırmak için çıkardığı 1472 tarihli bir hükmüne dayandırmaktadır. Bu hükümde yer alan “*Kâfirden ve Müsülmanlardan otuz eve bir atlı akıncı vaz' edesiz*” ve “*Kâfirlerden içlerinden akıncılığa kâbili bulunur ise yazalar ve eğer bulunmaz ise Müsülmanlardan yazalar*” ifadeleri onun dayanak noktasını teşkil etmektedir⁹⁶.

Tahrir defterlerinde baba adı *Abdullah* olarak yazılanların genel olarak ihtidâ etmiş kimseler olarak nitelendirilmesi⁹⁷ ve incelenen defterde yer alan baba adı ‘*Abdullah*’ (Niğbolu Sancağında 16, Çirmen Sancağında ise 4 kişi) olan kimselerle birlikte şahıs adlarında ‘nev-müslim’⁹⁸, ‘ehl-i imân’⁹⁹ (Niğbolu’da onaltı, Silistre’de onüç) ve ‘imankulu’¹⁰⁰ gibi isimlere tesadüf edilmesi, bir ihtidâ hareketinin varlığını akla getirirse de söz konusu coğrafyanın farklı bir dinamik yapısının olması bu varsayım üzerinde düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Öncelikle ‘Abdullah’ adının bir ihtidâ âlâmeti olarak değil de sadece isim olarak verilmiş olacağı ihtimalini her zaman için göz önünde bulundurmak gerekir. Aynı şekilde Ehl-i iman ve İmankulu gibi şahıs isimlerinin de sadece ihtida hareketi ile bağlantılı olmadığını, bölgede mevcut olan gayr-i sünni İslâm (Heterodoks İslâm) anlayışıyla da ilgili olabileceği vurgulanması gereken bir husustur. Zira incelenen defterde gerek yer adlarında gerekse şahıs adlarında söz konusu İslâm anlayışını yansıtan çok sayıda veri vardır. Meselâ Niğbolu’ya bağlı köyler içerisinde Alevi/Bektaşî izlenimi veren çok sayıda köy bulunmaktadır. Büyük Babalar, Küçük Babalar, Mustafa Halife, Habib Halife, Nesimi Işıklar, Yunus Abdal, Işıklar, gibi köyler bunlardan bazılarıdır. Bununla birlikte şahıs adlarında geçen ve yine Bektaşîlikle bağlantısı olan Ali, Veli, Tapuk, Sultan Şah, Sefer Şah, Şah Kulu, Cafer, Kılıç Dede gibi isimleri de burada zikretmekte yarar vardır¹⁰¹. Anadolu’dan Balkan

⁹⁵ Bu hususta bkz. Sertoğlu, “Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri”, s. 453-454.; Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 6. Kitap II.Kısım s. 391.; Yılmaz Öztuna, “Akıncı”, *Tarih ve Politika Ansiklopedisi*, Ötüken yay., İstanbul 2006, s. 17.

⁹⁶ Bu hükümde akıncıların nasıl yazdırılacağı, masraflarının nasıl karşılanacağı ile ilgili de bilgiler bulunmaktadır. Bkz. Heath W. Lowry, *The Nature of the Early Otoman State*, New York 2003, s. 51-53.; Türkçe çevirisi için bkz. Heath W. Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*, çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul 2010, s. 55-57.

⁹⁷ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, sy.II (1942), s. 303.; Halil İnalçık, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar*, Eren yay., İstanbul 1993, s. 20.

⁹⁸ BOA-TTD-625, s. 76.

⁹⁹ Bazı misâller için bkz. BOA-TTD-625, s. 64, 68, 70, 76, 77, 87, 105, 107, 111.

¹⁰⁰ BOA-TTD-625, s. 87.

¹⁰¹ Bu hususta daha detaylı bilgi için bkz. A. Kayapınar, “Balkanlar’da Mihaloğullarına Tâbi

coğrafyasına gelen ilk sâkinlerin daha çok Heterodoks İslâm anlayışına sahip kimseler olduğu¹⁰² ve bu isimlerin de doğal olarak onların bakiyeleri olduğu göz önüne alınırsa mevzu daha da açıklık kazanacaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz hususların yanı sıra Mihal oğullarına tabi olan akıncıların yayıldığı coğrafyada XII. yüzyıldan itibaren Peçenek ve Kuman Türklerinin de var olduğunu ve bunların dil birliği dolayısıyla Osmanlılarla karşılaştıklarında kısa sürede Müslüman oldukları bilinmektedir. Bölgedeki Türkçe isimli Hıristiyan köylerin varlığı bu görüşü desteklediği gibi¹⁰³ kökeni, büyük olasılıkla Gagavuz Türklerine dayanan Evrenos Bey ve ailesi de bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Türklerin Balkanlara yerleşme süreçlerinin Osmanlı öncesinde de var olduğu göz önüne alınırsa konu daha iyi anlaşılacaktır¹⁰⁴.

Özetle söylemek gerekirse, defterde yer alan bazı kayıtlar, bir ihtidâ hareketinin varlığına delalet etse de bu durum söz konusu kişilerin gayr-i Türk olduğu anlamına gelmemekte, içlerinde Hıristiyan Türklerin de olabileceği ihtimalinin de her zaman düşünülmesi gerektiğini ön plana çıkarmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere defterde geçen şahıs adları genellikle Türk ve Müslüman isimlerinden oluşmaktadır. Onomastik bilimi açısından incelenmeye değer olan bu şahıs isimleri arasında oldukça ilginç isimler bulunmaktadır. Bunların içerisinde bir akıncı tipolojisine uygun olarak verilmiş olan *Şimşek Mustafa*¹⁰⁵, *Belgrad Çakalı*¹⁰⁶ gibi isimlerin varlığı oldukça ilgi çekicidir.

Akıncıların geldikleri bölgelere dair veriler de bu çalışmada tespit edilen bir diğer husustur. Nitekim tahrir defterlerinin göç ve göçe dair veriler konusunda oldukça zengin defterler olduğu göz önüne alınırsa¹⁰⁷ bu durumu olağan karşılamak gerekir. Meselâ defterde

Akıncıların...”, s. 48-57.; Ayşe Kayapınar, “Dobruca Yöresinde XVI. Yüzyılda Gayr-i Sünnî İslâm’ın İzleri”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, sy.1 (Almanya, Yaz 2009), s. 85-104.

¹⁰² A. Kayapınar, “Dobruca Yöresinde...”, s. 85.

¹⁰³ Machiel Kiel, “Dimetoka”, *DİA*, c. 9, s. 307.; Ayrıca bkz. Ayşe Kayapınar, “İki Balkan Şehri Tirnova ve Vidin’de Türkler (Bulgar Çarlığından Osmanlı İmparatorluğuna)”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Journal of Social Sciences*, c. 2004-2, sy. 9, s. 120-125.

¹⁰⁴ Bu hususta bkz. Levent Kayapınar, “Osmanlı Uç Beyi Evrenos Bey Ailesinin Menşeci, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi -Journal of Social Sciences*, c. 2004-1, sy. 8 (2004), s. 133-142.

¹⁰⁵ BOA-TTD-625, s. 11.

¹⁰⁶ BOA-TTD-625, s. 114.

¹⁰⁷ Bu hususta önemli iki çalışma için bkz. Osman Gümüşçü, “International Migrations in Sixteenth Century Anatolia”, *Journal of Historical Geography*, 30 (2004), ss. 231-248.; Alpaslan Demir, “XVI.Yüzyıl Anadolu’sunda Dış Göçler: Şarkıyan”, *Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, sy. 28 (Kış 2011), ss. 51-66.

geçen *Anadolu (Anadolulu)*¹⁰⁸, *Zağralı*¹⁰⁹, *Manastırlı*¹¹⁰, *Karamanlı*¹¹¹, *Tanrıdağlı*¹¹², *Tatar*¹¹³ gibi ifadeler akıncıların hem geldikleri bölgeler hem de nitelikleri ile ilgili dikkate değer veriler sunmaktadır. Bölgeye ait başka defterlerde de benzer verilere rastlamak mümkündür. Gerek şahıs adlarından, gerekse mahalle ve köy adlarından Anadolu'dan gelen göçmenlerin iskân oldukları yerlere kendi adlarını vermeleri genellikle karşılaşılan bir durumdur¹¹⁴.

Yukarıda da görüldüğü üzere akıncıların bir kısmı Rumeli coğrafyasından iken bir kısmı da Anadolu coğrafyasından bölgeye gelenlerdir. Özellikle *Anadolu (Anadolulu)* ve *Karamanlı* olarak kayıtlı kişileri bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Bu verileri olağan karşılamak gerekir. Zira Türklerin Rumeli coğrafyasına geçişlerinden itibaren Anadolu'dan binlerce insanın sırf akından kazanacakları ganimet için akıncı beyinin etrafında toplandıklarını, büyük seferler sırasında padişah tarafından Anadolu'ya fermanlar gönderilerek gençlerin gönüllü olarak gazaya çağrıldığını ve yararlılık göstereceklerine timar vaadinde bulunulduğu bilinmektedir¹¹⁵. Bu çağrı üzerine Anadolu'dan gelip Rumeli'de akıncılık yapmak ve fütühâta katılmak için evlerini barklarını terk edip, öküzlerini satarak at ve silah temin ederek göç edenlerin¹¹⁶ var olduğu düşünülecek olursa şahıs isimlerinin yazıldığı yerlerdeki açıklayıcı verilerin ne ifade ettiği daha iyi anlaşılır.

'*Tanrıdağlı*' olarak ifade edilen akıncıların ise Tanrıdağı (Karagöz) Yörüklerinden olduğu aşikârdır. Tayyib Gökbilgin'in Orta Asya'daki maruf Tanrıdağlarından isimlerini aldığı ileri sürdüğü Tanrıdağı Yörükleri, miktarları ve Rumeli'de yayıldıkları sahanın genişliği itibariyle bölgenin nüfus ve iskân hareketlerinde önemli bir rol oynamışlardır¹¹⁷.

¹⁰⁸ BOA-TTD-625, s. 20, 79.; Bu ibare, bölgeye ait başka tahrir defterlerinde de geçmektedir. Bkz. TKGM-KKA-TD, Eski no:381/42 Yeni no:151, v. 13b, 22a, 32a, 32b, 121a, 166a vd.; Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadime Arşivi, *Silistre Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:399/86 Yeni no:175, c. II, s. 53, 62, 66, 70, 160, 174 vd.

¹⁰⁹ BOA-TTD-625, s. 104.

¹¹⁰ BOA-TTD-625, s. 322.

¹¹¹ BOA-TTD-625, s. 80.

¹¹² BOA-TTD-625, s. 45.

¹¹³ BOA-TTD-625, s. 64, 81.

¹¹⁴ Çirmen örneği için bkz. Halaçoğlu, a.g.m., s. 1797-1798.

¹¹⁵ Halil İnalçık, "Osmanlı Timar Rejimi ve Sipahi Ordusu", *Türk Kültürü*, sy. 34, yıl III (Ağustos 1965), s. 762.; Coşkun Üçok, "Osmanlı Devleti Teşkilâtında Tımarlar", *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. II, sy. 1 (1944), s. 85.

¹¹⁶ Ömer Lütfi Barkan, "Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 13, No 1-4 (Ekim 1952-Temmuz 1952), s. 61.

¹¹⁷ Bu hususta ve daha fazla bilgi için bkz. M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân*, İstanbul Üniversitesi yay., İstanbul 1957, s. 64-72.

Tatarlar ise XIII. yüzyıldan beri Rumeli’de bulunmaktaydılar. Balkanlar’daki Tatar etkisi, 1242’deki büyük Tatar istilasından, Altın Orda’da Canibek Han’ın iktidarına (1342-1357) kadar, yüzyıldan fazla sürmüştür¹¹⁸. Bölgede bu unsurların bakıyeleri olan Tatarlar olduğu gibi, özellikle Timur istilasından (1402) sonra bölgeye gönderilenlerin bakıyeleri de vardı. Nitekim Çelebi Mehmed Samsun’u aldıktan sonra dönerken İskilip’te bulunan birçok Tatarı, Filibe ve Konuşhisar’a sürmüştü¹¹⁹. Defterde yer alan ve Niğbolu sancağı’na bağlı Cum’a Bazarı nahiyesinde *Timurlenk* adında bir köyün olması¹²⁰, yine şahıs adlarında çoğunlukla Timur/Temür adına rastlanması da bu duruma delâlet etmektedir. Bu iskân politikası bölgede “Tatar” nüfusunun yoğun bir şekilde artmasına yol açmıştır¹²¹.

Bu defterde yer alan veriler sayesinde özellikle popüler tarihte efsaneleşmiş, korku salan muharip bir grubun farklı yönlerini gözlemek mümkün olmaktadır. Şöyle ki, defterdeki verilerden akıncıların içerisinde zihinsel ve fiziksel engelli kimselerin olduğu görülmektedir. Sayıları oldukça az olan bu kimseler içerisinde divâne¹²² ve ‘amâ olarak kaydedilenlerin olduğu tespit edilmiştir¹²³. Ancak *divâne* ibaresinin zihinsel bir engelli mi ifade ettiği yoksa bir şahıs adı olarak mı yazıldığı hususu müphemdir. Esas itibarıyla akıncılığın maddi açıdan cazip olduğu kadar meşakkatli ve riskli bir hayat olduğu, özellikle de fiziksel açıdan sakat kalma riskinin her zaman ihtimal dâhilinde olacağı göz önüne alınacak olursa zihinsel ve fiziksel engelli kişilerin olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak yukarıda da ifade edildiği üzere söz konusu niteliğe sahip olanların sayısı oldukça azdır.

Tüm bu hareketli ve riskli hayatın yanında akıncıların sefer mevsimi olan bahar ve yaz dönemi dışında özellikle de kış döneminde sıradan bir Osmanlı teb’ası gibi kendi işleri ve güçleriyle uğraştıkları, ailelerinin başında kaldıkları, sefer dönemi için hazırlıklarını tamamlamakla meşgul oldukları bilinmektedir¹²⁴. Esas itibarıyla bu durum kanunlara aykırıydı. Zira daha önce de ifade edildiği üzere II. Selim dönemine ait *Celalzâde Kanunnâmesi*’nde şehirli ve şehirde bir meslektan kazancı olan kimselerin akıncı yazılmaması, yazılsa dahi bu durumun makbul olmadığı¹²⁵ vurgulandığı halde kayıtlardan bu hususa pek de riayet

¹¹⁸ Tatarların Balkanlara gelişleri ve faaliyetleri için bkz. István Vásáry, *Kumanlar ve Tatarlar: Osmanlı Öncesi Balkanlar’da Doğulu Askerler (1185-1365)*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, YKY yay., İstanbul 2008, s. 81.

¹¹⁹ Âşık Paşazade, *Osmanoğulları’nın Tarihi*, s.157-158.; Ayrıca bkz. Ömer Lütfi Barkan, “Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c.15, no 1-4 (Ekim 1953-Temmuz 1954), s. 209-210.

¹²⁰ BOA-TTD-625, s. 95.

¹²¹ Gökbilgin, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân*, s. 16-17.; Ayrıca bkz. Ö. L. Barkan, “Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, c. 15, s. 211.

¹²² Bazı kayıtlar için bkz. BOA-TTD-625, s. 47, 76, 79.

¹²³ BOA-TTD-625, s. 114.

¹²⁴ Tacan, *Akıncılar ...*, s. 4.

¹²⁵ Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 7/I, 7/II, s. 243.

edilmediği tespit edilmiştir. Bu meslek sahipleri sadece şehir merkezlerinde değil, kırsal bölgelerde de bulunmaktaydılar. Akıncıların defterde kayıtlı meslekleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur¹²⁶ (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. TTD- 625 Numaralı Deftere Göre Akıncıların Meslekleri

Meslekler	Niğbolu	Çirmen	Kırakkilise	Köstendil	Paşa	Üsküb	Silistre	Vidin	Toplam
Abacı	2	-	-	1	-	-	1	-	4
Arabacı	-	-	-	1	-	-	1	-	2
Arpacı	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Aşçı	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Bacdâr	2	1	-	2	-	-	-	-	5
Bakkâl	8	1	-	3	-	-	-	1	13
Bâzergân ¹²⁷	6	-	-	-	-	-	13	-	19
Berber	1	-	-	1	-	-	1	-	3
Beytci	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Bıçakçı	-	-	-	4	-	-	1	-	5
Bostancı	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Boyacı	1	2	-	-	-	-	-	-	3
Bozacı	2	-	-	-	1	-	2	-	5
Cebeci	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Cullâh	1	3	-	-	-	-	3	-	7
Çarıklı	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Çerçi	-	1	-	-	-	-	1	-	2
Çoban	8	2	1	2	-	-	17	-	30

¹²⁶ Bazı meslekler için bkz. BOA-TTD-625, s. 79, 95, 96, 111, 320.

¹²⁷ Genelde bâzîrgân olarak bilinen bu tabirin aslı bazar'dan gelmekte olup, sözlüklerde bazergân olarak geçmektedir. Burada sözlükte geçen hali esas alınmıştır. Bkz. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı yay, İstanbul 2007, s. 263.

Debbâğ	9	1	-	3	-	-	6	13	32
Dellâl (tellâl)	1	-	-	1	-	-	-	1	3
Dellâk (tellâk)	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Demürcü	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Derzi, Terzi, Hayyât	16	1	-	7	2	-	18	3	47
Deveci	3	1	-	-	1	-	4	-	9
Döğenci ¹²⁸	5	3	1	-	1	-	35	-	45
Dülger	1	-	-	-	-	-	2	-	3
Eskici	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Gemici	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Göncü	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Haffâf	2	1	-	-	-	-	-	-	3
Hallâç	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Haüb	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Helvâcı	-	-	-	-	-	-	6	1	7
Hurmacı	2	-	-	-	-	-	5	-	7
Îmâm	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Kalaycı	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Kassâb	6	2	-	1	-	-	3	1	13
Kaşıkçı	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kâtib	6	-	-	-	-	-	-	-	6
Kayyûm	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Kazzâz	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Keçeci	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Kulağuz (Kılavuz)	3	1	-	-	-	-	9	-	13
Küreci	6	-	-	-	-	-	6	-	12

¹²⁸ Döğen (Döven), sözlüklerde demir saplı, çivili zincirli bir savaş aleti olarak tanımlandığı gibi (Bkz. Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, cilt 1, İstanbul 2009, s. 747.) at ve öküz tarafından çekilen, harmanda ekinin tane ve saplarını birbirinden ayırmaya yarayan, altına sivri çakmak taşları çakılmış kızak biçiminde tahta âlet olarak da tanımlanmaktadır. (Bkz. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, c. 1, İstanbul 2005, s. 758). Bir akıncı tipolojisi gözönünde bulundurulduğunda burada kullanılan döğenci (döveni) terimiyle daha çok savaş âletini imâl eden kişinin kastedildiği düşüncesi akla daha yakın gelmektedir.

Kürkçü	-	2	-	1	-	-	-	4	7
Matrakçı	-	1	-	-	-	-	1	-	2
Mestci	2	-	-	1	-	-	-	-	3
Mumcu	2	-	-	-	-	-	1	-	3
Mûytâb	2	-	2	-	-	-	1	4	9
Mü'ezzin	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Na'lband	6	5	1	-	5	-	22	-	39
Na'lband şakird(i)	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Okçu	-	--	1	-	-	-	-	-	2
Pabuçcu	3	-	-	1	-	-	5	-	9
Palancı	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Paşmakçı	1	-	-	1	-	-	-	-	2
Sabuncu	2	3	-	-	-	-	5	2	12
Sağrımcı (?) ¹²⁹	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Serrâc	6	2	-	1	-	-	10	-	19
Semerci	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Surnacı (Zurnacı)	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Sünnetci	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Tarakçı	-	-	-	1	-	-	1	-	2
Takyeci	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Tavukçu	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Topçuzâde	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Tuzcu	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Yoğurdcu	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Yulafçı	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Zehgirci (?) ¹³⁰	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Toplam	131	36	6	37	10	-	194	32	446

¹²⁹ Bu terimin ne olduğu ile ilgili sözlüklerde ve kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

¹³⁰ Bu terimin ne olduğu ile ilgili sözlüklerde ve kaynaklarda bilgi bulunamamıştır.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere hemen hemen birçok iş kolu akıncılar tarafından yapılmaktadır. Burada dikkati çeken husus, sayıca fazla olan mesleklerin akıncıların büyük oranda ihtiyaç duydukları alanlarla ilgili olduğudur. Bu meslekler arasında na'lbând/na'lçacı, derzi, debbâğ ve kassâblığın ön plana çıktığı görülmektedir. Bununla birlikte akıncıların sefer hazırlıkları açısından önemli olan palancı, okçu gibi meslekleri yaptıkları tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu iş kollarının %14'ü ticaret, %33'ü sanayi, %10'u tarım ve hayvancılık, %43'ü ise hizmet kolu ile ilgilidir.

SONUÇ

Akıncılar, Osmanlı muharip gücü açısından oldukça önemli bir kuvvet olup, sahip oldukları savaşçı niteliklerden dolayı serhat boylarının korunması, düşman kuvvetlerinin etkisizleştirilmesi, istihbarat bilgilerinin elde edilmesi ve daha pek çok alanda hizmetin yerine getirilmesinde aktif olarak rol oynamışlardır. Bu arada düşmana korku vermek suretiyle yarattıkları psikolojik etkiyi de göz ardı etmemek gerekir. Tüm bu hususlar, Osmanlı devleti açısından Akıncı Ocağını vazgeçilmez kılmıştır. Genel olarak bilinen bu özelliklerinin yanı sıra akıncılara ve Akıncı Ocağına dair önemli verileri, akıncı defterlerinden öğrenebiliyoruz. 625 numaralı defter örneğinde yapılan inceleme ve sorgulamalar, Akıncı Ocağının teşkilât yapısı hakkında olduğu kadar sosyal ve ekonomik hayatlarına dair bazı bilgilere de ulaşılmasını mümkün kılmıştır. Ocak mensuplarının bulunduğu yerleşim birimleri, görevliler ve statüleri, akıncıların meslekleri bu bilgiler arasındadır. Araştırmamızın bu yönüyle bu konuda yapılan çalışmalara katkıda bulunması arzu edilmektedir.

KAYNAKLAR

a) Basılmamış Kaynaklar

İstanbul, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Tapu Tahrir Defteri*, No: 625.; *Bosna Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, No:56

Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Niğbolu Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:381/42, Yeni no:151.; *Silistre Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Eski no:399/86, Yeni no:175, c.II.

b) Basılmış Kaynaklar

167. *Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, c. I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 2003.

370. *Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, Dizin ve Tıpkıbasım, c. I, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 2001.; c. II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 2002.

3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560), Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 1993.

6 Numaralı Mühimme Defteri (972-/1564-1565). (Özet-Transkripsiyon-İndeks), c. II, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yay., Ankara 1995.

Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, (haz. Kemal Yavuz - M. A. Yekta Saraç), İstanbul 2003.

Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Tasarruf Sistemi'nin Hukukî ve Mâlî Müeyyede ve Mükellefiyetleri, haz. Midhat Sertoğlu, İstanbul 1992.

c) Diğer Kaynaklar

Ahmet Refik, *Türk Akıncıları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul 1933.

Akdağ, Mustafa, "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar", *AÜDTCF Dergisi*, c. XIII, sy. 1-2 (Mart-Haziran 1955), ss. 37-38.

Akgündüz, Ahmed, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, 3. Kitap Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri, Fey Vakfı yay., İstanbul 1991.; 4. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri, I. Kısım Merkezî ve Umumî Kanunnâmeler, Fey Vakfı yay., İstanbul 1992.; 6. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri, I.Kısım Eyâlet Kanunnâmeleri II, Fey Vakfı yay., İstanbul 1993.; 7/I. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri (IV), 7/II.Kitap II.Selim Devri Kanunnâmeleri, Osmanlı Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul 1994.

Alkan, Mustafa, "Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağının Sonu", *Gazi Akademik Bakış*, c. 7, sy. 13 (Kış 2013), ss. 107-116.

Aslan, H. Çetin, *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, T.C. Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2001.

Babinger, F., "Turakhan Beg", *EI*, c. X, ss. 670-672.

_____, "Mikhâl-oghlu", *EI*, vol. VII, ss. 34-35.

Barkan, Ö.Lütfi, "Çiftlik", *İA*, c. III, ss. 392-397.

_____, "Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 13, No 1-4 (Ekim 1952-Temmuz 1952), ss. 56-78.; "Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 15, no 1-4 (Ekim 1953-Temmuz 1954), ss. 209-237.

_____, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I, İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, sy. II (1942), ss. 279-386.

Başar, Fahamettin, "Evranoşoğulları", *DİA*, c.11, ss. 539-541.

_____, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri-I Mihaloğulları", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/63 (Mart 1992), ss. 20-26.

- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri- II”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/64 (Nisan 1992), ss. 47-50.
- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri III-Turahanoğulları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/65 (Mayıs 1992), ss. 47-50.
- _____, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Döneminde Hizmeti Görülen Akıncı Aileleri IV-Malkoçoğulları”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 6/66 (Mayıs 1992), ss. 47-50.
- Beldiceanu-Steinherr, Irène, “En marge d’un acte concernant le pengyek et les aqingıt”, *Revue des études islamiques*, XXXVII, f.1, Paris 1969, ss. 21-47.
- Canatar, Mehmet, “Kethüdâ”, *İA*, c. 25, ss. 332-334.
- Çalık, Sıddık, *Çirmen Sancağı Örneğinde Balkanlar’da Osmanlı Düzeni (15. ve 16. Yüzyıllar)*, Ankara 2005.
- Decei, A., “Akindji”, *EI*, c.I, ss. 340.
- Delibalta, A. Mehmet, “Balkanlarda ve Batı Trakya’da Akıncı Hareketleri III-“Rumeli Akıncı Beylerinin Atası “Gazi Mihal Oğulları”, *Evlâd-ı Fatihân*, 44 (Kasım 2002), ss. 20-21.
- Demir, Alpaslan, “XVI. Yüzyıl Anadolu’sunda Dış Göçler: Şarkıyan”, *Karadeniz Araştırmaları, Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, sy. 28 (Kış 2011), ss. 51-66.
- Dimitriadis, Vassilis, “Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar”, *Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, (çev. Özden Arkan, Ela Gültekin, Tülin Alunova), (ed. Elizabeth A. Zachariadou), Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 1999, ss. 92-104.
- Erdoğan Özünlü, Emine, “Kırgız ve Osmanlı Toplumunda Muharip Unsurlar: Baatır ve Akıncı Örneği”, *M.Cihat Özönder Armağanı*, (Ed. Hayati Beşirli), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara 2012, ss. 255-264.
- Gazimihal, Mahmut R., “İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikanesi”, *Vakıflar Dergisi*, sy. 4 (1958), ss. 125-137.
- Gökbilgin, M. Tayyib, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livâsı Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul 1952.
- _____, “Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Bellelen*, XX/78 (1956), ss. 247-285.
- _____, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân*, İstanbul Üniversitesi yay., İstanbul 1957.
- Gültek, Vedat, *Rusça-Türkçe Sözlük*, Bilim ve Sanat vakfı yay., Ankara 2004.
- Gümüşçü, Osman, “International Migrations in Sixteenth Century Anatolia”, *Journal of Historical Geography*, 30 (2004), ss. 231-248.
- Halaçoğlu, Yusuf, “XVI. Asırda Çirmen Sancağı’nın Sosyal ve Demografik Tarihi”, *X. Türk Tarih Kongresi*, (Ankara 22-26 Eylül 1986, Kongreye Sunulan Bildiriler), c. IV, Ankara 1993, ss. 1795-1801.

İnalçık, Halil - Mevlûd Oğuz (yay.), *Gazâvât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân, İzladî ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerinde Anonim Gazâvât-nâme*, TTK yay., Ankara 1989.

İnalçık, Halil, “Çiflik”, *DİA*, c. 8, ss. 313-314.

_____, “Osmanlı Devleti’nde Uc (Serhad)lar”, *Doğu Batı Makaleler*, c. II, Ankara 2009, ss. 45-60.

_____, “Osmanlı Timar Rejimi ve Sipahi Ordusu”, *Türk Kültürü*, sy. 34, yıl III (Ağustos 1965), ss. 758-765.

_____, “Rumeli”, *İA*, c. 9, ss. 766-773.

_____, “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlar*, Eren yay., İstanbul 1993, ss. 9-32.

_____, *Devlet-i ‘Alîyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, Türkiye İş Bankası yay., İstanbul 2009.

İsen, Mustafa, “Rumeli’de Türk Kültür ve Sanatını Besleyen Bir Kaynak Olarak Akıncılık”, *Balkanlar’da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri (17-19 Mayıs 2000, Şumnu-Bulgaristan)*, c. I, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay., Ankara 2001, ss. 391-397.

Káldy-Nagy, Gyula, “The First Centuries of the Ottoman Military Organization”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, tom. XXXI (1977), ss. 147-183.

Kâni K., “Evrenos Bey-I”, *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 36 (1936), ss. 923-925.

_____, “Evrenos Bey-II”, *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 37 (1936), ss. 17-22.

_____, “Evrenos Bey-III”, *Kaynak Balıkesir Halkevi*, yıl 38 (1936), ss. 60-64.

Kayapınar, Levent, “Yunanistan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması (1361-1461)”, *Türkler*, c.9, Ankara 2002, ss. 187-195.

_____, “Osmanlı Uç Beyi Evrenos Bey Ailesinin Menşei, Yunanistan Coğrafyasındaki Faaliyetleri ve Eserleri”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences*, c. 2004-1, sy. 8 (2004), ss. 133-142.

_____, “Teselya Bölgesinin Fatih Turahan Bey Ailesi ve XV. – XVI. Yüzyıllardaki Hayır Kurumları”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences*, c. 2005-1/sy.10, ss. 183-196.

_____, “Mora’da Tourkokratia’nın Kurulması (1387-1461)”, *XIV Türk Tarih Kongresi (Ankara: 9-13 Eylül 2002), Kongreye Sunulan Bildiriler*, c. II, kısım 1, Ankara 2005, ss. 3-21.

Kayapınar, Ayşe, “Balkanlar’da Mihaloğullarına Tâbi Akıncıların Bektaşilikle Bağlantısına Dair Onomastik ve Toponomik Bir Araştırma”, *Doğumunun 800. Yılında Hacı Bektaş Veli*, ed. Filiz Kılıç, Ankara 2009, ss. 39-57.

- _____, “Dobruca Yöresinde XVI. Yüzyılda Gayr-i Sünnî İslam’ın İzleri”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, sy.1 (Almanya, Yaz 2009), ss. 85-104.
- _____, “Malkoç Oğlu Bali Bey Vakfı ve Bayezid Baba Âsitanesi”, *Alevilik-Bektaşılık Araştırmaları Dergisi*, sy. 1 (Almanya, Yaz 2009), ss. 105-116.
- _____, “Bulgaristan’da Osmanlı Hâkimiyetinin Kurulması: Dönemlendirme Sorunu ve İskân”, *Türk Tarihinde Balkanlar, Balkans in the Turkish History*, Ed.Zeynep İskefiyeli-M.Bilal Çelik-Serkan Yazıcı, Sakarya 2013.
- _____, “Kuzey Bulgaristan’da Gazi Mihaloğulları Vakıfları (XV-XVI. Yüzyıl)”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Journal of Social Sciences*, c. 2005-1/sy.10, ss. 169-181.
- _____, “İki Balkan Şehri Tırnova ve Vidin’de Türkler (Bulgar Çarlığından Osmanlı İmparatorluğuna)”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Journal of Social Sciences*, c. 2004-2, sy. 9, ss. 117-141.
- Kiprovska, Mariya, *The Military Organization of the Akıncıs in Ottoman Rumelia*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2004.
- Kiel, Machiel, “The Oldest Monuments of Ottoman-Turkish Architecture in the Balkans”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, XII (1982), İstanbul 1983, ss. 117-144.
- _____, “Dimetoka”, *DİA*, c. 9, ss. 305-308.
- Levend, Ağâh Sırrı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavât-nâmesi*, TTK yay., Ankara 2000.
- Lowry, Heath W., *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550, Kuzey Yunanistan’ın Fethi, İskân ve Altyapı Gelişmesi*, Türkçesi: Ahmet Cemal, Bahçeşehir Üniversitesi yay., İstanbul 2008.
- _____, *The Nature of the Early Otoman State*, New York 2003. (Eserin Türkçe çevirisi: Heath W. Lowry, *Erken Dönem Osmanlı Devleti’nin Yapısı*, çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul 2010).
- _____, *The Evrenos Family&the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmî’i & Why?*, *Evrenos Ailesi ve Selânik Şehri: Hamza Beğ Câmîi Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı?*, Bahçeşehir University Press, İstanbul 2010.
- _____, Fourteenth Century Ottoman Realities, In Search of Hâci-Gâzi Evrenos (On Dördüncü Yüzyıl Osmanlı Gerçekleri, Hacı-Gazi Evrenos’un İzinde), Bahçeşehir Üniversitesi yay., İstanbul 2012.
- Malkoç, Nami, “Akinlar, Akıncılar ve Büyük Akinlar”, *Süvari Mecmuası*, sy. 97 (1936), ss. 68-89.
- Melikoff, I., “Ewrenos”, *EI*, vol. II, ss. 720.
- Ocah, Nuray, *Demographic Structure and Settlement Patterns of North-Eastern Bulgaria: A Case Study on Niğbolu Sandjak (1479-1483)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilkent Üniversitesi, Ankara 2006.

Özcan, Abdülkadir, "Akıncı", *DİA*, c. 2, ss. 249-250.

_____, "Osmanlı Askerî Teşkilâtı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, c.I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA yay., İstanbul 1994, ss. 337-370.

_____, "Osmanlı Devleti'nin Askeri Yapısı", *Türkler*, c.10, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, ss. 107-121.

Öztuna, Yılmaz, "Akıncı", *Tarih ve Politika Ansiklopedisi*, Ötüken yay., İstanbul 2006, ss. 15-22.

Sabev, Orlin, "The Legend of Köse Mihal Additional Notes", *Turcica*, Tom 34 (2002), ss. 241-253.

Sertoğlu, Mithat, "Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Toprak Dirliklerinin Çeşitli Şekilleri", *VI. Türk Tarih Kongresi, (Ankara 20-26 Ekim 1961) Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1967, ss. 281-291.

_____, "Osmanlı İmparatorluğu Ordu Teşkilatı ve Kıyafetleri", *Resimli Tarih Mecmuası*, c. 7, sy. 7-79 (Mart 1955-Temmuz 1956), ss. 454.

Süer, Aydın, *Lehçe-Türkçe Sözlük*, Başkent Yayınevi, Ankara 1993.

Sümer, Faruk, "Osman Gazi'nin Silah Arkadaşlarından Mihal Gazi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, sy. 50 (Şubat 1991), ss. 3-8.

Tacan, Necati, *Akıncılar ve Mehmed II., Bayazıt II. Zamanlarında Akıncılar*, İstanbul 1936.

Tuncel, Metin, "Kırklareli", *DİA*, c. 25, ss. 479-481.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Akıncı", *İA*, c.I, ss. 239-240.

_____, "Evrenos", *İA*, c.4, ss. 414-418.

_____, *Osmanlı Tarihi*, c. I, TTK yay., Ankara 1988.

Üçok, Coşkun, "Osmanlı Devleti Teşkilâtında Tımarlar", *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. II, sy. 1 (1944), ss. 73-95.

Vásáry, István, *Kumanlar ve Tatarlar. Osmanlı Öncesi Balkanlar'da Doğulu Askerler (1185-1365)*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, YKY yay., İstanbul 2008.